



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

תוכנית לימודים מותאמת בגאוגרפיה-אדם וסביבה לכיתות ה' ו'
מיקוד ללמידה היברידית לקראת שנת הלימודים תשפ"א

במסמך להלן פירוט תוכנית הלימודים – תוכן, וחומרי למידה מקוונים ללמידה היברידית, בצל משבר הקורונה. נושאי הליבה הם הנושאים המרכזיים ללמידה בכיתה או ללמידה מרחוק (רשומים ללא מדגש) **בכחול** מסומנים הנושאים לבחירה ולהרחבה בשנת הלימודים תשפ"א, לאחר לימוד נושאי הליבה ועל פי הזמן והמרחב - לשיקול המורה ובמסגרת המדיניות הבית ספרית .

אבני הדרך וחומרי עזר לתכנון ההוראה ומהלך ההוראה ללמידה היברידית בשנת הלימודים תשפ"א:

- א. תוכנית הלימודים לכיתה ה': "**מפות- כלי להכרת העולם**" "**אדם וסביבה באגן התיכון**" – **ובה מטרות, מיומנויות וערכים של תחום הדעת**
- ב. **תיק תוכניות לימודים** ובו: תוכנית הלימודים, הנושאים המרכזיים, ידע, מיומנויות, ערכים וחומרי הוראה ללמידה היברידית
- ג. **המרחב הפדגוגי – המרחב בפורטל הפדגוגי** ובו נושאי הוראה, יחידות הוראה ומגוון פעילויות לסיוע לתהליכי הלמידה הכלל וללמידה היברידית בפרט
- יחידות הוראה**: במהלך שנת הלימודים נכתבו יחידות הוראה לכל אחד מנושאי הלימוד בגאוגרפיה-אדם וסביבה לכיתות ה' ו'. יחידות ההוראה המתוקשבות שמות דגש על הוראה פדגוגית מיטבית, מהוות בסיס רחב לגמישות המורה וכוללות רעיונות גדולים, ידע עדכני, עקרונות ומיומנויות גנריות וגאוגרפיות משולבות טיפוח ערכים והצעות מגוונות ללמידה ולהערכה. יחידות ההוראה מתאימות להוראה בכיתה ובלמידה מרחוק. הנושאים הראשונים שיפורסמו בתחילת שנת הלימודים תואמים את הנושאים בהן שנת הלימודים – מפורט בטבלה להלן.
- ד. אתר המפמ"ר **"גאוגרפיה-אדם וסביבה"**
- ה. **פרקטיקות מגוונות להוראה** איכותית בכלל **ובלמידה מרחוק בפרט**
- ו. ספרי הלימוד: **אגף ספרי לימוד**
- ז. אטלס ברור לתלמידי בתי הספר היסודיים, מפות מקוונות **Govmap** **Google Earth** **Google Maps**



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

ביתה ה'
מפות – כלי להכרת העולם (30 ש')

פרק זה מהווה פתיחה למקצוע גאוגרפיה-אדם וסביבה. יש להסביר לתלמידים את רצף התכנים והרציונל המדגיש את המעבר מלימודי "מולדת חברה ואזרחות" ללימוד גאוגרפיה-אדם וסביבה; השינוי בנושאי הלימוד, המעבר מהזירה המקומית לזירה ארצית, ים תיכונית וגלובלית. ללימוד נושא זה יש הכרח שהתלמידים ישתמשו באטלס. מידע על אטלסים מאושרים באגף אישור ספרי לימוד. תרגול נוסף של מיומנויות מפה ואטלס יתאפשר גם בנושא "אדם וסביבה באגן הים התיכון".

מסגרת התכנית - מפות – כלי להכרת העולם (30 שעות)

1. מבוא – מפות בעולם משתנה/ מקוון (1 שעות)
2. המפה - שימושים, שפה ומיומנויות (12 שעות)
3. סוגי מפות (12 שעות)
4. הכרת המרחב - סוגיות ומושגי בסיס (5 שעות)

1.מבוא – מפות בעולם משתנה/ מקוון (1 שעה)

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
פתיח – המפות בשגרת חיים מתקשבת וטכנולוגית	כלי חשיפה זמינים ומודרניים להיכרות עם מפות • מכשיר ה GPS • תכנת ה – Google Earth • Google street view -התמצאות במרחב באמצעות מפות מקוונות דוגמת Google Earth ו Google Maps. -פיתוח כישורי מידענות ע"י חשיפה לתוכנות וכלים מקוונים. בעזרת שליפת מידע ממפות מקוונות, שימוש בשכבות מידע שונות, תכנון מסלול,	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתקשבות אינטראקטיביות: יחידת הוראה : מפות – כלי להכרת העולם, מהי מפה המפה והאטלס מפות מקוונות שיעור מצולם : תצלומי לוויין https://youtu.be/ggHBN6-9mPc שיעור מצולם בערבית : תצלומי לוויין



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
	התמקדות – zoom in והתרחקות – zoom out -התנסות בלמידה פעילה וחוויתית המותאמת למיומנויות המאה ה – 21	https://youtu.be/xMoU4M7bp2I שיעור מצולם : מפות ומיפוי https://youtu.be/ZEm4NAffTT8 שיעור מצולם - מפות ומיפוי- מהי מפה- בערבית https://youtu.be/3pXARgKK-3M שיעור מצולם : שימושים במפות ובמציאות רבודה https://youtu.be/xjeH35s_4KM שיעור מצולם בערבית : שימושים במפות ומציאות רבודה https://youtu.be/kh3ZzxUESNU

2.המפה - שימושים, שפה ומיומנויות (12 שעות)

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
1. שימושי המפה	-המפה ככלי להתמצאות ולהצגת תפרוסות, תופעות ותהליכים במרחב -המפה ככלי מרכזי להפקת מידע בתחום הגאוגרפיה ברמה העולמית, האזורית והמקומית -המפה ככלי לניווט פיתוח אוריינות גאוגרפית, הקניית השפה הגאוגרפית התמצאות במרחב באמצעות מפות.	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: יחידת הוראה : שפת המפה ספר הלימוד "יוצאים מהמפה" - מטח תיק תוכניות לימודים : כיתה ה' מרחב פדגוגי : לוח קיר- מפות מגלות עולם
2. שפת המפה	מרכיבי המפה העיקריים : • כותרת ותאריך המבטאים את תמצית המידע המובא במפה ואת מידת עדכנותה, מבט על, • מקרא מפה המציג את המידע הקיים במפה באמצעות סימנים וסמלים • קנה מידה (קווי ומספרי) – המבטא את מידת ההקטנה של השטח	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: יחידת הוראה " שפת המפה" תיק תוכניות לימודים : כיתה ה' מרחב פדגוגי : לוח קיר- מפות מגלות עולם שיעור מצולם : מפות ומיפוי



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
	כיוונים וקווי אורך ורוחב ("הרשת הגאוגרפית"/"רשת הקואורדינטות).	https://youtu.be/ZEm4NAffTT8 שיעור מצולם: המפה והאטלס- רשת המעלות https://youtu.be/xjeH35s_4KM שיעור מצולם: תצפית גאוגרפית https://youtu.be/dmW2IH7T3ww
3. הכנת מפות בעידן המודרני	- איסוף מידע על שטח מסוים בעזרת תצלומי אוויר ותצלומי לוויין - העברת פרטי הנוף מתצלום למפה - עיצוב המפה והדפסתה	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: יחידת הוראה מרחב פדגוגי: חידון האוקיינוסים

3. סוגי מפות (12 שעות)

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
1. הגלובוס כדגם של כדור הארץ	- הגלובוס כדגם של כדור הארץ הממחיש את: - צורתו הכדורית והפחוסה של כדור הארץ - תנועת כדור הארץ סביב צירו - שטחי הימים והיבשות על פני כדור הארץ	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: יחידת הוראה מרחב פדגוגי: לוח קיר- מפות מגלות עולם שיעור מצולם: מהגלובוס אל המפה https://youtu.be/-zaAYKQbA7c שיעור מצולם בערבית: מהגלובוס אל המפה https://youtu.be/czOF1D0H6tQ המרחב הפדגוגי: כדור הארץ והגלובוס
2. האטלס – ספר מפות	האטלס ספר מפות הכולל: תוכן העניינים אוסף המפות מפתח השמות	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: יחידת הוראה שיעור מצולם: המפה והאטלס: רשת המעלות https://youtu.be/9R60CqKojGA
3. מפות עתידיות	השימוש במפות החל בעת העתיקה והשתכלל בתקופת הגילויים	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
	וההמצאות. • דוגמאות למפות מהעת העתיקה המבוססות בעיקר על סיפורי נוסעים • דוגמאות למפות מתקופת הגילויים וההמצאות – מדויקות ומשוכללות יותר	אינטראקטיביות: <u>יחידת הוראה</u> שיעור מצולם מפות עתיקות https://youtu.be/5xjAA2DJUx0
4. מפות נושאיות א.המפה הפיזית ב. מפות נושאיות		המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: <u>יחידת הוראה</u> ספר הלימוד "יוצאים מהמפה" - מטח שיעור מצולם מפות פיסיות ומפות נושאיות https://youtu.be/3o7U7t9lYwk
5. מפות מקוונות	מפות מקוונות - מפות המוצגות במחשב ומשלבות בין מספר אמצעים טכנולוגיים: מאגר מידע גאוגרפי, תקשורת מחשבים ותכנה שהופכת את הנתונים שבמאגר למפה.	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: <u>יחידת הוראה</u>
6. מפות מנטאליות	מפות/ תמונות השמורות במוחם של אנשים מבטאות תחושות ומעוותות שטחים מרחקים, בדרך כלל באופן שהוא בעל משמעות בעיני יוצריהן.	

4. הכרת המרחב - סוגיות ומושגי בסיס (5 שעות)

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
1. חלוקת המרחב העולמי	-חלוקת העולם ליבשות ואוקיינוסים -היכרות עם יחידות הנוף העיקריות על פני כדור הארץ -חלוקת המרחב העולמי למדינות	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
	- הבחנה בצורות נוף פיזיות על פי צבע וקווי גובה.	מרחב פדגוגי : לוח קיר- מפות מגלות עולם שיעור מצולם בערבית : המפה והאטלס, יבשות וימים
2. צורות נוף ותופעות מרכזיות בתחומי הגאוגרפיה הפיזית	-נופי יבשה- פני השטח – תבליט -נופי מים - גופי מים -נופים ייחודיים – נופי מדבר, נופים געשיים, נופים קרחוניים, נופי יערות הגשם	
3. נופים ותופעות מרכזיות בתחומי הגאוגרפיה של האדם	-צורות יישוב עיקריות ותפקודים עירוניים : יישובים עירוניים ויישובים כפריים, עיר בירה -נופים כלכליים/ בסיס כלכלי של מדינה : חקלאות, תעשייה, תחבורה, תיירות... -מאפייני אוכלוסייה : צפיפות ותפרוסת אוכלוסייה, מאפיינים דמוגרפיים והשכלתיים (תוחלת חיים, יודעי קרוא וכתוב), מאפיינים תרבותיים (דת, שפה, לאום)	
4. מתאם בין נופים פיזיים לנופים אנושיים	-האדם מתאים את בניית התשתיות ואת פעילותו הכלכלית והיישובית למרחב הפיזי -האדם משנה את המרחב ולעיתים פוגע בו	



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

מיקוד ללמידה היברידית לקראת תשפ"א
כיתה ה'
"אדם וסביבה באגן הים התיכון"

מסגרת התכנית:

"אדם וסביבה באגן הים התיכון" (30 שעות)

1. מבוא – היכרות עם האזור (2 ש')
2. הטבע – נופים וסביבה באגן הים התיכון (גאוגרפיה פיזית) (8 ש')
3. האדם – תרבות, חברה וכלכלה באגן הים התיכון (גאוגרפיה אנושית) (8 ש')
4. יחסי אדם – סביבה/ ים (האדם מושפע מהים ומשפיע עליו) (5 ש')
5. מדינות נבחרות - (7 ש')

1. מבוא – היכרות עם האזור (2 שעות)

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
1. היכרות עם האזור והגדרתו "חלון לים התיכון"	-הגדרה של אזור אגן הים התיכון -היכרות עם מפת האזור - מרחב ימי השוכן בין 3 יבשות ו – 20 מדינות. - הים התיכון – מיקום, ממדים, השתרעות (מזרח-מערב)	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: המרחב הפדגוגי: מדינות לחופי הים התיכון
2. הים בשגרת חיינו – הים סביבת חיים	-יחסי גומלין אדם-סביבה במדינות הים התיכון - הים כמשפיע על המדינות שלחופיו וכמושפע מהן -זרקור על מספר נושאים סביבתיים המבטאים/ מדגישים מערכת יחסי גומלין שבין מעשי ידי האדם למשאבי הסביבה באגן הים התיכון (מי הים, החופים, הדגה) - דוגמאות לבחירה – מומלץ להתמקד בשתי דוגמאות: זיהום חופים, זיהום מי הים התיכון	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: המרחב הפדגוגי: יחידת הוראה " המפה ככלי למיפוי" תיק תוכניות לימודים: כיתה ה' מי מכיר את הים התיכון?



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
	• תיירות ותיירים בארצות הים התיכון (פיתוח מואץ של חוף הים) • דליפת דלק ממכליות ומאוניות (זיהום מי הים) • היכחדות בעלי חיים ימיים (דוגמת צבי ים, דולפינים ועוד) כתוצאה מזיהום ופסולת אנושית • סיפור המאבק על כפר הנופש בפלמחים – למי שייך חוף הים? כיצד ניתן לשמור עליו בצורה הטובה ביותר? • מתקן התפלת מי הים באשקלון כדוגמא לפתרון המחסור במים. - מדוע כל אלו קרו? לתת לכל סוגיה סביבתית היבט חברתי סביבתי כלכלי.	

2.1. הטבע – נופים וסביבה באגן הים התיכון (גאוגרפיה פיזית) (8 שעות)

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
1. הים התיכון – תכונות ומאפיינים	תכונות ומאפיינים: הים הכמעט סגור הגדול בעולם, גובה קבוע של פני המים, התאדות גבוהה למדי אך גם כניסת מים חדשים, תופעת הגאות והשפל שולית, מידת המליחות אינה אחידה, זרמי ים במסלול קבוע, סערות רבות המשפיעות על צורת החופים/ ים סוער למדי	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: המרחב הפדגוגי: שיעורים מצולמים: הים התיכון, החופים והנופים https://youtu.be/-ZyuKSiYuwl הים התיכון, החופים והנופים- בערבית הים התיכון- מעברי מים- בערבית https://youtu.be/Unfssw2IVP0 הים התיכון- מי הים https://youtu.be/6qkhPsDyueA הים התיכון- מי הים- בערבית https://youtu.be/xnxkhSouD8c זרמים בים התיכון https://youtu.be/T8P9gTE6wcY



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
		זרמים בים התיכון- בערבית https://youtu.be/ap5qYJJQgrs
2. סביבת הים התיכון – החופים והנופים	החופים והנופים • הבדלים מבניים בין חופי הצפון לחופי הדרום • נופי דלתאות הנוצרים על ידי הנהרות הגדולים	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: https://youtu.be/S5Ff3xhjh6U שיעור מצולם בערבית: מה זו שם- רעידות אדמה והרי געש בים התיכון לוחות נעים- גורמים לרעידות אדמה והתפרצויות געשיות https://youtu.be/11M3Etw6Ypg שיעור מצולם בערבית: לוחות נעים- גורמים לרעידות אדמה והתפרצויות געשיות
3. האקלים באזור הים התיכון	*איסוף מידע מהמפה וממקורות ויזואליים שונים (תמונות, תצלומי אוויר)	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: שיעור מצולם- אקלים ים תיכוני https://youtu.be/Z1b90LBhj_4 שיעור מצולם- אקלים ים תיכוני- בערבית https://youtu.be/0ScuSfQoegw
4. החי והצומח באזור הים התיכון	* הבנת המתאם בין תנאי האקלים לבין החי והצומח	



מדינת ישראל

משרד החינוך

המזכירות הפדגוגית

אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

3. האדם – תרבות, חברה וכלכלה באגן הים התיכון (גאוגרפיה אנושית) (8 שעות)

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
1. תרבות ואזרחות חיים ים תיכוניים	- התפתחות תרבויות לאורך חופי הים שהותירו חותם ארכיאולוגי והיסטורי - התפתחות תרבות ואזרחות חיים ייחודיים הבאים לידי ביטוי בסגנון החיים, בארכיטקטורה ובסגנון הבנייה, בסוגי המאכלים, בלבוש, במוסיקה ...	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> שיעורים מצולמים: הים התיכון- הבדלים ברמת הפיתוח https://youtu.be/dVwMNIKgWCA מדינות הים התיכון- מדדי פיתוח- בערבית https://youtu.be/lvUY8ONWmgo לוב, מדינה מתפתחת מסביב לים התיכון https://youtu.be/Je0UNF13So4 לוב, מדינה מתפתחת לחוף הים התיכון- בערבית https://youtu.be/Ujk12H-z1cE איטליה- מדינה מסביב לים התיכון https://youtu.be/GhkqFESUFZU
2. דתות בארצות הים התיכון	- ריכוז שלוש הדתות המונותאיסטיות סביב הים התיכון: נצרות- בצפון בעיקר (אירופה), אסלאם - בדרום (אפריקה) ובמזרח (אסיה), יהדות- בישראל - הביטוי הנופי של מבני הדת - קדושתה של ירושלים לשלוש הדתות	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> שיעור מצולם: תרבות מסביב לים התיכון שיעור מצולם: תרבות מסביב לים התיכון- בערבית
3. התיישבות באזור הים התיכון	לאורך חופי הים • ריכוז ערים ויישובים גדולים • צפיפות אוכלוסייה גבוהה יותר משאר חלקי המדינה	
4. כלכלה – הים כמוקד מרכזי בכלכלת האזור	- הים כמשאב תיירותי - הים כגשר תחבורתי - • נתיב סחר והובלת נפט • תעלת סואץ וחשיבותה כנתיב תחבורה	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> שיעור מצולם: תיירות סביב אגן הים התיכון https://youtu.be/HDLOqIJv4k



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
	- הנמלים כמוקדי כלכלה חשובים - הים כמקור מחצבים הטמונים בקרקעיתו – בעיקר גז ונפט - הים כמקור לדגה - חוף הים כמוקד משיכה לתעשיות שונות - הים כמשאב למי שתייה לאחר התפלתם - מישורי החוף שסביב הים כמוקדי חקלאות ים תיכונית ייחודית	שיעור מצולם: תיירות סביב אגן הים התיכון - בערבית
5. תהליכים כלכליים משני עברי הים התיכון	-קשר בין הכלכלה הים תיכונית לכלכלה האירופאית המתאפיין בתנועה של מוצרים, עובדים ותיירים. *פיתוח התמצאות והבנה מרחבית, תנועת תיירות דרומה מאירופה הקרה לחופי הים התיכון החמימים. - תנועת מהגרי עבודה צפונה מארצות הים התיכון העניות יחסית לאירופה העשירה - העברת נפט צפונה משדות הנפט של מדינות צפון אפריקה לאירופה המתועשת והמפותחת הסובלת ממחסור במשאבי אנרגיה. - ייצוא גידולים חקלאיים ממדינות הים התיכון למדינות אירופה הקרות	

4. יחסי אדם – סביבה/ ים (האדם מושפע מהים ומשפיע עליו) (5 שעות)

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
1. איכות מי הים וחופיו	-זיהום מי הים וחופיו כתוצאה מפעילות היתר של האדם ומהמבנה הפיזי הייחודי של אגן הים התיכון -פיתוח מואץ וכריית חול מוגברת -התחרות על שימושי הקרקע בחוף הים - לחצי פיתוח מתמידים מול לחצי שימור הים וחופיו למען רווחת הכלל	המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות: שיעורים מצולמים: שיעור מצולם: הים התיכון- איכות הסביבה https://youtu.be/MMJpWhe4ASI שיעור מצולם: הים התיכון- איכות הסביבה- בערבית המרחב הפדגוגי: זיהום הים התיכון וחופיו



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
2. הים כמוקד עימות וכוונות לשיתוף פעולה בין המדינות סביבו	הים כמוקד עימות בין המדינות סביבו, לדוגמה משאבי אנרגיה בקרקעית הים. הים כהזדמנות לשיתוף פעולה בין שכנים בעלי עניין משותף, לדוגמה: אמנות בנושאים סביבתיים, אמנות ברצלונה כדוגמה לפתרון בעיות הדורשות שיתוף פעולה בין מדינות	
3. המחסור במים ודרכי התמודדות	אזור הים התיכון סובל ממחסור במים: בשל משאבי מים מוגבלים באזור שחלקו מדברי בשל שימוש יתר במים עקב גידול האוכלוסייה המהיר ועלייה ברמת החיים פתרונות למצוקת המים: חיסכון, אגירת מים, העברת מים ממקום למקום, מתקני התפלה, מכוני טיהור שפכים. בכל אחת ממדינות הים התיכון משתמשים בחלק מהפתרונות הללו במדינות השונות בהתאם ליכולות הטכנולוגיות	

5. מדינות נבחרות - (7-ש')

פרק זה מהווה פרק הסיכום ולכן יש לייחד זמן לסיכום הנושאים שנלמדו, הקשר ביניהם להכין את המעבר ללימוד נושא ארץ ישראל לאזוריה וירושלים בירת ישראל. בכיתה ו'.
 מעבר למבוא הכללי על הים התיכון, ייבחנו לעומק שלוש מדינות: מדינה ים תיכונית מתפתחת-מצרים, מדינה ים תיכונית הנמצאת במעבר בין מתפתחת למפותחת-טורקיה ומדינה ים תיכונית אירופאית-איטליה.
 תכנית הלימודים מציעה ייצוג לקבוצות השונות של מדינות השוכנות לחופיו של הים התיכון. בחירת המדינות נעשתה משיקולים של קרבה, נושאי לימוד שונים בגאוגרפיה, יכולת התלמידים להבין את נושאי הלימוד ועוד לכן מומלץ לדבוק במדינות אלו כמדגימות. המורה ידגים בכיתה לימוד של לפחות אחת משלוש המדינות. מומלץ לתת לתלמידים כמטלת הערכה, חקירה של אחת ממדינות הים התיכון.

המרחב הפדגוגי" חומרי עזר להוראה – [תיק תוכניות לימודים](#)

המרחב הפדגוגי: [חקר יוון באמצעות בולים](#)

המרחב הפדגוגי: [חקר מדינות- משרד נסיעות](#)

מומלץ – עבודות מיני חקר בקבוצות:

מצרים: מדינה מתפתחת השוכנת ביבשת אפריקה

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
1. מיקום ואקטואליה	*מצרים היא המדינה היחידה בעלת גבול משותף עם ישראל שממוקמת באפריקה.	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u>



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
	*מצרים מייצגת את המדינות המדבריות מדרום לים התיכון *תעלת סואץ העוברת בשטחה של מצרים מקשרת בין ים סוף והאוקיינוס ההודי לבין הים התיכון והאוקיינוס האטלנטי ומקנה למצרים מעמד פוליטי/ אסטרטגי חשוב. *מצרים היא המדינה הערבית הראשונה שחתמה אתנו הסכם שלום. *המהפכה השלטונית במצרים "אביב העמים הערבי"	מצולמים: הנילוס- מתנת מצרים https://youtu.be/DfpUeoRk8yg הנילוס- מתנת מצרים- בערבית מצרים- ארץ המדבר https://youtu.be/6sgtIEfTCkA מצרים- ארץ המדבר- בערבית
2. טבע – נופים וסביבה:	*חופי הים התיכון במצרים ישרים וארוכים, כרוב החופים הדרומיים. *מצרים הינה חלק מרצועת המדבריות של צפון אפריקה (מדבר סהרה). נהר הנילוס כמעניק חיים למדינה באזור מדברי * חלוקה מקובלת לאזורים גאוגרפיים: (פירוט בת"ל)	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u>
3. א. האדם – תרבות מצרים העתיקה ב. האדם- חברה התיישבות וכלכלה ג. היהודים במצרים	מממלכה חזקה בעת העתיקה למדינה ענייה בהווה. *אוכלוסייה מסורתית בעלת לאום ערבי ודת מוסלמית. *תנועות הגירה *תיירות ענף כלכלי מרכזי במשבר הנקודה היהודית מהרעב והירידה למצריים, יציאת מצריים, קהילה יהודית מפוארת בעבר. הסכם השלום עם מצרים 1977 קשרי פוליטיקה וכלכלה ישראל-מצרים	

טורקיה: מדינה המצויה במעבר ממדינה מפותחת למדינה מתפתחת

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
1. מיקום ואקטואליה	רוב שטחה של תורכיה נמצא ביבשת אסיה, אך יש לה חלק קטן ביבשת אירופה. מיקומה של טורקיה באזור מיקום אסטרטגי (על מיצרי הבוספורוס והדרדנלים, שהפך אותה לבירת אימפריות	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u>



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד ליבה – מיקוד תוכן נושאים לבחירה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
	בעבר). אקטואליה: יחסי טורקיה – ישראל הושטת עזרה בזמן רעש אדמה	
2. טבע – נופים וסביבה:	נופים מגוונים: הרים גבוהים, רמה מרכזית, חופים מפורצים (מייצגת את החופים הצפוניים של הים התיכון) ללא מדבר ומקורות מים רבים. אזורי אקלים בתורכיה	
3. א. האדם – תרבות תורכיה העתיקה ב. האדם- חברה התיישבות וכלכלה	היסטוריה ומיתולוגיה ההיסטוריה של תורכיה החדשה. פועלו של אתא תורכ. מדינה מוסלמית אך לא ערבית. הפרדת הדת מהמדינה כשליש מהאוכלוסייה כפרית, מסורתית במגמת פיתוח. פערים בין מערב למזרח וחוסר איזון בתפרוסת האוכלוסיה. הגירה פנימית מהכפר לעיר והגירה חיצונית שלילית. חקלאות מסורתית- הגידולים החקלאיים בתורכיה, תעשייה מסורתית לצד מודרנית. תיירות רבה (גורמי משיכה של כל אזורים), תכניות פיתוח מזרח טורקיה: שלילת דרכי תחבורה, השקעה בחינוך, פיתוח ענף התיירות, שכונות פלישה בערים הגדולות – גג'ה קונדו. סכר אתא טורק – חשמל הידרו אלקטרי ונזקים סביבתיים.	

איטליה - מדינה מפותחת באירופה השוכנת בחלקו הצפוני של הים התיכון

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן נושאים למעוניינים בהרחבה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
1. מיקום ואקטואליה	מיקום איטליה ביבשת אירופה לחופי הים התיכון, המדינות השכנות, חצי אי בצורת מגף, האי הדרומי סיציליה, פערים בין דרום לצפון	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u>
2. טבע – נופים וסביבה:	הרי געש בדרום איטליה, ההתפרצות הגעשית וסכנותיה, דרכי התמודדות האדם עם התפרצות הרי געש מבנה השטח במרכז איטליה-הרי האפנינים-קו פרשת מים. נהרות ונחלים, השתנות הצומח עם העלייה בגובה, קשיי מעבר בדרכים הרריות, הכרת אמצעי תחבורה שונים, עמק הפו-הכרת מבנה עמק נהר, שלבים בהיווצרות עמק נהר	



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
	נושאים למעוניינים בהרחבה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול ומעורבות האדם בתהליך זה, הפקת חשמל ממים, הרי האלפים : מבנה גובה תנאי אקלים, מעברי הרים	
3. א. האדם – תרבות איטליה העתיקה ב. האדם- חברה התיישבות וכלכלה	היווסדות האימפריה הרומית. תקופת הרנסנס בה פעלו אנשי רוח וספרות כמיכאל אנג'לו ליאונרדו דה וינצ'י, הכרת ההבדלים בין דרום איטליה לצפונה, ההגירה מדרום איטליה לצפונה, אזור התעשייה המרכזי של איטליה תעשייה מפותחת בתחום המכונות המזון עיצוב ואופנה ותעשייה מודרנית. ריבוי טבעי נמוך, זיהום סביבתי בערים, פערים בין רמת פיתוח בצפון ובדרום. חשיבות ענף התיירות באיטליה : תיירות הררית, תיירות ים תיכונית, תיירות עירונית ותיירות חופים. הגורמים להפיכת מקום למוקד תיירות	



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

כיתה ו'

תוכנית לימודים מותאמת בגאוגרפיה-אדם וסביבה: הארץ לאזורים + ירושלים בירת ישראל

מיקוד ללמידה היברידית לקראת תשפ"א

אבני דרך לתכנון ההוראה של כל פרקי הלימוד:

תכנית הלימודים **לכיתה ו'**, ליבה והרחבה ובה פירוט – רציונאל ומאפייני תחום הדעת, מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות, דוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה, מושגים גאוגרפיים.

ספר הלימוד, **חוקרים ארץ, מטח**

ספר לימוד **בערבית, חוקרים ארץ, מטח**

מרחב פדגוגי ובו חומרי למידה מעודכנים ומתעדכנים ממויינים על פי נושאים

תיק תוכניות **לימודים: כיתה ו'** ובו הנושאים בתוכנית הלימודים, ידע, מיומנויות, ערכים וחומרי הוקרה מגוונים

מסגרת התכנית (60 שעות)

1. מבוא (1 שעה)
2. ארץ ישראל ואזוריה הראשיים (17 שעות)
3. מאפיינים ייחודיים של אזורי הארץ הראשיים (14 שעות)
4. האזור שלי (18 שעות)
5. ירושלים בירת ישראל (10 שעות)



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרוט התכנית על פי פרקים :

1. מבוא

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
מבוא	- חיבור לתכנית כיתה ה' – מאזור הים התיכון וארצות המזרח התיכון למדינת ישראל - מיקומה של ישראל וגבולותיה	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> <u>יחידות הוראה:</u> מיקומה של ישראל בעולם, גבולותיה <u>הפדגוגי:</u> מיקום וגבולות <u>על המפה-</u> מטיילים ושרים <u>חידונים בידיעת הארץ</u> <u>"עולמון"- כרטיסיות מידע לתלמיד לפי נושאים</u>

2. ארץ ישראל ואזוריה הראשיים

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן נושאים למעוניינים בהרחבה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
2.1 תבחינים לחלוקת הארץ לאזורים – פתיח	אזור וגבול – מהות המושגים, "התבוננות גאוגרפית" ¹ ככלי לניתוח מרחבי, דרכים שונות לחלוקת הארץ לאזורי משנ	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> <u>יחידות הוראה:</u> חלוקה לאזורים טבעיים על פי מאפיינים טבעיים
2.2 חלוקה על פי תבליט		



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן נושאים למעוניינים בהרחבה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
השתנות מימד הגובה במפת תבליט	• מושגי יסוד של גובה ותבליט • התנסות: מפת תבליט, מימד הגובה.	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> <u>המרחב הפדגוגי: אקלים בישראל</u> <u>שיעור מצולם: חלוקה חבלית של ישראל- פיס</u> https://youtu.be/mMn13gRYmhM
רצועות האורך בישראל ומאפייני התבליט והנוף שלהן	• חלוקה לרצועות האורך: מישור החוף, שדרת ההר, בקע ים המלח	
2.3 חלוקה על פי אקלים ומים		
2.3.1 אקלים באזורי ישראל		<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> <u>המרחב הפדגוגי: אקלים בישראל</u> <u>שיעור מצולם: אקלים ים תיכוני בישראל</u> https://youtu.be/xYOyNdOGTtc <u>שיעור מצולם: אקלים מדברי ומדבור</u> https://youtu.be/YS6Gv5xWua8 <u>שיעור מצולם בהכנה בערבית: אקלים ים תיכוני ואקלים מדברי בישראל</u>
משקעים בישראל	• מושגי היסוד • תפרוסת המשקעים של ישראל • קו 200 מ"מ כגבול (דינמי) בין מזרע לשימון/ גבול הצחיחות • מושגי היסוד • תפרוסת טמפרטורות	
אזורי אקלים בישראל	• מאפייני אזורי האקלים הראשיים של ישראל – אקלים ים התיכוני/ אקלים צחיח למחצה (ערבתי) / אקלים מדברי צחיח	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> <u>שיעור מצולם: אקלים ים תיכוני</u> https://youtu.be/xYOyNdOGTtc <u>שיעור מצולם: אקלים מדברי ומדבור</u> https://youtu.be/YS6Gv5xWua8



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן נושאים למעוניינים בהרחבה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
2.3.2 המים באזורי ישראל		
מחזור המים - מים עיליים ומי תהום	• מושגי יסוד • אקוות ראשיות בישראל	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתקשבות אינטראקטיביות:</u> <u>המרחב הפדגוגי: אקלים בישראל</u> <u>המרחב הפדגוגי: מערכת המים בישראל</u> <u>https://youtu.be/dCBrVjDrLzs</u> שיעור מצולם: מקורות המים הטבעיים בישראל שיעור מצולם בהכנה בערבית: מקורות המים הטבעיים בישראל <u>https://youtu.be/QZnVd1Ejs08</u> שיעור מצולם בערבית: מקורות מים חלופיים בישראל שיעור מצולם: הכינרת: מפלס המים בכינרת <u>https://youtu.be/INHkLjhUPoE</u> שיעור מצולם בהכנה בערבית: הכינרת: מפלס המים בכינרת <u>https://youtu.be/LscN2xaNcnk</u> שיעור מצולם שיעור מצולם בערבית: המוביל הארצי <u>https://youtu.be/MYLEmvJK5wU</u>



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן נושאים למעוניינים בהרחבה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
זמינות המים בישראל	• המים בישראל לחלוקה אזורית – אבחנה בין ארץ מזרע וישימון, אבחנה בין אזורים לחים לאזורים צחיחים/ הקבלה בין אזורי אקלים לאזורי זמינות כתבחין המים בישראל • מערכת המים בישראל (הכרות כללית): הכנרת והמוביל הארצי, מתקני התפלה, מים מושבים זמינות • צרכני המים בישראל - צריכה ביתית, חקלאות תעשייה • השפעות האדם על מאזן המים ואיכות המים של הנחלים ואגני ההקוות הגדולים – הקשרים סביבתיים • המים בישראל	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתקשבות אינטראקטיביות:</u>
2.4 חלוקה על פי דגם יישובי - כלכלי בישראל		
2.4.1 אוכלוסייה ויישובים	• תפרוסת וצפיפות האוכלוסייה בישראל • זיהוי רכיבים וקשרים בין מושגים גאוגרפיים – מספר תושבים, תפרוסת וצפיפות אוכלוסין • ארבעת המטרופולינים בישראל - מיקומם והשפעתם על האזורים בהם הם נמצאים כמוקדי עסקים – מומלץ לבחור אזור אחד ומטרופולין אחד • תל אביב – מישור החוף המרכזי • ירושלים – שדרת ההר • חיפה – הר הכרמל ומישור החוף הצפוני • באר שבע – הנגב • תפרוסת האזורים הכפריים בישראל	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתקשבות אינטראקטיביות:</u> : אוכלוסיית ישראל : יישומון: מושבות ראשונות : יישומון: יישובים כפריים בישראל : יישומון: ערי פיתוח : יישומון: העיר ירושלים : יישומון: העיר תל אביב : יישובים בישראל- כפריים ועירוניים שיעור מצולם: יישובים כפריים ויישובים עירוניים בישראל https://youtu.be/mRFQ1DxSNXs שיעור מצולם בערבית: יישובים כפריים ויישובים עירוניים בישראל שיעור מצולם: המטרופולין https://youtu.be/87KiWecNeyU שיעור מצולם בערבית: המטרופולין



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן נושאים למעוניינים בהרחבה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
	• אזורים מנהליים בישראל – דגם החלוקה למחוזות ולנפות – • "צפון" (מחוז צפון ומחוז חיפה) • "מרכז" (מחוז מרכז, מחוז ת"א ומחוז ירושלים), • ו"דרום" (מחוז דרום).	https://youtu.be/xYMXLq8de70 שיעור מצולם : מאפייני היישובים העירוניים https://youtu.be/R_tntGYWyi0 שיעור מצולם בערבית : מאפייני היישובים העירוניים שיעור מצולם : שימושי קרקע בעיר https://youtu.be/NOBuQdx4LBs שיעור מצולם בערבית : שימושי קרקע בעיר https://youtu.be/2fZtKSnz74w שיעור מצולם : תכנון עירוני https://youtu.be/WZtsHS51G04 שיעור מצולם בערבית : תכנון עירוני שיעור מצולם : מאפייני היישובים עירוניים בישראל שיעור מצולם : מאפייני היישובים הכפריים בישראל : https://youtu.be/TJw5Duwba0I שיעור מצולם בערבית : מאפייני היישובים הכפריים בישראל https://youtu.be/nUfjorK9yIM שיעור מצולם : הברון רוטשילד- המושבות https://youtu.be/f5d9faQ66QQ שיעור מצולם : קליטת עלייה בעשור הראשון : מעברות https://youtu.be/eMIEozxhugc
2.4.2 ענפי כלכלה באזורי ישראל	• הכרות עם ענפי הכלכלה העיקריים : חקלאות, תעשייה, תיירות, תחבורה • גלעין (ליבה) ופריפריה (שוליים) – מאפיינים יישוביים, חברתיים וכלכליים	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> <u>ישומון : עגבניות שרי</u> <u>ישומון : טפטפות</u> <u>ישומון : הייטק</u> <u>ישומון : האנרגיה בישראל</u> <u>הפדגוגי : נמלי הים בישראל</u> שיעור מצולם : החקלאות בישראל



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן נושאים למעוניינים בהרחבה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
		https://youtu.be/P0NqarTkvtA שיעור מצולם בערבית : ענף החקלאות בישראל https://youtu.be/Q0dBO3fEa_s שיעור מצולם בערבית : אזורי החקלאות בישראל https://www.youtube.com/watch?v=SsLwMTs7nfk שיעור מצולם : ענף התיירות בישראל- תחום השרותים https://youtu.be/Ai5Rueif42c שיעור מצולם בערבית : ענף התיירות בישראל- תחום השרותים המרחב הדגוגי : <u>תיירות בישראל</u> המרחב הפדגוגי : <u>סביבה וקיימות</u> המרחב הפדגוגי : <u>מניעת אובדן מזון</u>
2.5 אזורי משנה בישראל (1)	● חלוקה לאזורי משנה על פי מאפיינים עיקריים	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתקשבות אינטראקטיביות:</u> : <u>יישומוני טבע ונוף</u> <u>יישומוני מורשת עולמית</u>

3.מאפיינים ייחודיים של אזורי הארץ הראשיים

בחירת אזור אחד אזורים להעמקה

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן מומלץ : בחירה והעמקה באזור אחד להעמקה ולהרחבה	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
------------	---	---



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן מומלץ: בחירה והעמקה באזור אחד להעמקה ולהרחבה	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
3.1 מישור החוף- תחרות על שימושי הקרקע	• מישור החוף בין הים לבין ההר התורמים לעיצובו • תמורות בשימושי הקרקע והתחרות ביניהם • מעבודת האדמה, לשרותים ותעשיה • פיתוח מול שימור הסביבה • מגורים ואוכלוסייה – מטרופולין "גדרה עד חדרה" • חלוקה לאזורי משנה של מישור החוף: מישור החוף הצפוני, השרון ומישור החוף הדרומי • נמלים במישור החוף בעבר (סיבות למיקום) ובהווה (השפעה על עורף החוף) • נסיגת מצוק הכורכר בשרון – תנאים פיסיים והשפעת האדם	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> הפדגוגי: <u>מישור החוף והשפלה</u> שיעור מצולם: של מי החוף הזה https://youtu.be/ammN6qe2dLM שיעור מצולם בערבית: תחרות על שימושי קרקע במישור החוף שיעור מצולם: שימור מבנים ואתרים https://youtu.be/9d5Nw_huaxY
3.2 נגב – יחסי מדבר ואדם	• האקלים כמעצב המרחב-מאפייני האקלים של הנגב • נופים מדבריים • מאפייני האוכלוסייה ויישובים • דרכי התמודדות עם תנאי מדבר • חלוקה לאזורי משנה של הנגב • הנגב כ"חצר אחורית" • פיתוח הנגב מחזון בן גוריון ועד עיר הבה"דים	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> <u>הנגב</u> שיעור מצולם: הנגב- חבל ארץ דרומי https://youtu.be/MLwTTcHR4r8 שיעור מצולם בערבית: הנגב – אזור מדברי בישראל https://youtu.be/7bFETOUWvTQ



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן מומלץ: בחירה והעמקה באזור אחד להעמקה ולהרחבה	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
3.3 בקע ים המלח – הבקע כשבר גאולוגי והשפעות	• הגאולוגיה של בקע ים המלח • תופעות לאורך הבקע: ציר גבול, ציר נדידה, פרוזדור אקולוגי, המקום הנמוך בעולם • חלוקה לאזורי משנה של בקע ים המלח: בקית כנרות, בקעת הירדן וים המלח, ערבה • תגובת שרשרת סביבתית בים המלח • ייבושה של ימת החולה והצפתה מחדש	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> שיעור מצולם: ים המלח https://youtu.be/Abk70qPtgSM שיעור מצולם בערבית: ים המלח https://youtu.be/PaiRjAgb470 שיעור מצולם: בולענים לחופי ים המלח https://youtu.be/T8P9gTE6wcY שיעור מצולם בערבית: בולענים לחופי ים המלח המרחב הפדגוגי: ים המלח המרחב הפדגוגי: רעידות אדמה
3.4 שדרת ההר - מסורתיות ומורשת	• השפעות המבנה הפיסי על נגישות ועל דגם ההתיישבות בעבר ובהווה • אזור ההר כפסיפס של תרבויות – כפרים ערביים, דרוזים, צ'רקסים, יישובים יהודיים • חקלאות מסורתית כדגם לביטוי מסורתיות ומורשת באזור ההר • חלוקה לאזורי משנה של שדרת ההר: גליל (עליון ותחתון), יהודה ושומרון • קברי צדיקים וקדושה בגליל • שריפות יער וחורש	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> המרחב הפדגוגי: <u>צפון הארץ</u>



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

4. "האזור שלי" – להרחבה והעמקה, פירוט לאחר חלק 5

5. ירושלים בירת ישראל

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן נושאים למעוניינים בהרחבה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
5.1 גורמי המיקום של ירושלים (1 ש)	סיבות פיסיות - תבליט ונוף, מעיינות, סיבות היסטוריות – צומת דרכים עתיקות, מצב שלטוני ותפרוסת האוכלוסייה והשבטים	<u>המרחב הפדגוגי – חומרי הוראה, ופעילויות מתוקשבות אינטראקטיביות:</u> שיעור מצולם: ירושלים בירת ישראל- גורמי מיקום https://youtu.be/yn0vUNEmKzU
5.2 ציוני דרך מרכזיים להתפתחותה של ירושלים	מהעיר היבוסית לעיר דוד, ירושלים בימי שלמה המלך – בניית בית המקדש ומפעלי המים, חורבן העיר והמקדש, גלות בימי בית שני וחורבן הבית, איליה קפיטולינה והתקופה הביזנטית, ממלכת הצלבנים, שלטון מוסלמי ועותמני, היציאה מן החומות, מנדט בריטי, מלחמת העצמאות והמצור על ירושלים, מקום המדינה – ירושלים המחולקת, מלחמת ששת הימים ואיחוד ירושלים, ירושלים המאוחדת	<u>המרחב הפדגוגי: ירושלים</u>
5.3 קדושתה של ירושלים לשלוש הדתות	• ירושלים כעיר קדושה ליהודים – מצוות הכרוכות בירושלים • ירושלים כעיר קדושה לנוצרים – ביטוי לזרמים שונים בנצרות הבאים לידי ביטוי בכנסיות השונות בעיר (ובמתחמים השונים בתוך כנסיית הקבר) • ירושלים כעיר קדושה למוסלמים - הר הבית וכיפת הסלע • תיירות דתית לירושלים	<u>המרחב הפדגוגי: ירושלים</u>



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

פרקי לימוד	רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן נושאים למעוניינים בהרחבה במסגרת המיקוד מסומנים בכחול	המלצות חומרי עזר למורים להוראה היברידית
5.4 קבוצות אוכלוסייה עיקריות בירושלים	- פסיפס אנושי הכרות עם קבוצות האוכלוסייה העיקריות - חיים בחברה של ניגודים – מאפייני הממשק בין קבוצות בעלות אורח חיים שונה ו/או אידיאולוגיה שונה	
5.5 תפקידיה של ירושלים כבירת ישראל	- כינון ירושלים כבירת ישראל – חוק יסוד ירושלים - בית למוסדות המדינה – הכנסת, קריית הממשלה, בית המשפט העליון, משכן הנשיא, מוסדות תרבות לאומיים כגון מוזיאון ישראל - גופים וגורמים בינלאומיים הממוקמים בירושלים	שיעור מצולם: ירושלים בירת ישראל- מה מיוחד בעיר בירה https://youtu.be/yn0vUNEmKzU שיעור מצולם בערבית: תפקודי עיר בירה https://youtu.be/U-0ihknS-xg המרחב הפדגוגי: ירושלים בירת ישראל
5.6 ירושלים לאן? תכנון עתידי וחיזוק מעמדה של ירושלים (ש1)	"כיצד בונים בעיר עתיקה"? קונפליקט פיתוח מול שימור ממצאים ארכיאולוגיים - מדיניות למשיכת אוכלוסייה יצרנית, צעירה ומשכילה לירושלים (תמריצים, מוסדות השכלה, דיור, תרבות) "טבע עירוני" בירושלים – היבטי איכות סביבה, חייצים ירוקים ופארקים עירוניים	

6. "האזור שלי" – להרחבה והעמקה, פירוט לאחר חלק 5

בשנת תשפ"א העיסוק בחקר "האזור שלי" על פי החלטת המורה ועל פי מידת ההתאמה לכיתתו ולסביבות הלמידה

נושא זה שונה באופן הצגתו היות שתלמידים באזורים שונים ילמדו על אזור מגוריהם. בטבלה להלן מופיעה תת-חלוקה מומלצת של שעות הוראה ומהלך הלימוד, בגישה הרגיונאלית הקלאסית – תאור המבנה, אקלים, דמוגרפיה, כלכלה, סביבה וכן הלאה, אך מורה יכול לבחור ללמד פרק זה אחרת (למשל להתחיל מהסוגיה המרכזית ודרכה לבחון את כל היבטי האזור, לעבוד בשיטות של למידת חקר והוראת עמיתים, שילוב רב יותר של הוראה חוץ כיתתית ועוד)- יש להשאיר למורה חופש פעולה.



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

שיטת עבודה :

- בחינת כל אזור תחל במיקומו וקישורו לאזורי-העל שנלמדו
- בחינת "האזור שלי" תערך בעזרת סוגיה מאפיינת ומרכזית –סוגיה זו תקושר לכלל המאפיינים הפיסיים, האנושיים, הכלכליים והסביבתיים.
- מושגים בנושא מאפיינים יישוביים וכלכליים (אשר לא נלמדו בפרק "ארץ ישראל ואזוריה הראשיים") ילמדו בהקשר למאפייני "האזור שלי". למשל – באזור העמקים יילמדו מושגים הקשורים לחקלאות, באזור הנגב יורחבו מושגים הקשורים לתעשייה כבדה ומחצבים בעוד באזור מישור החוף המרכזי ניתן להרחיב מושגים בנושא תחבורה.
- פרק "האזור שלי" לא יופיע בספר הלימוד. יש צורך למורה שיפרט את המתודולוגיה ואת ההצעות להוראת אזורי הארץ השונים.
- יוקם אתר אינטרנט שירכז חומרי בסיס לכלל האזורים, ויכלול מפות, קישור לאתרי GIS להצבת מפות בשכבות אחת על גבי השניה, נתונים שונים ברמה ארצית מהם ניתן לגזור נתונים ל"אזור שלי" (דמוגרפיה, תעסוקה, כלכלה, מסחר) ; קישור לאתרי אינטרנט המרכזים נתונים כגון למ"ס (קישור לטבלאות ייעודיות). **האתר ירכז גם חומרים ייעודיים לכל אזור בנפרד. כמו כן יכלול האתר פורום מורים לשיתוף מידע.**
- מומלץ לקיים שעור מתודולוגי - הכרות עם חומרי הלמידה ושיטות הלמידה כגון אתר האינטרנט שירכז את החומרים, טבלאות של נתוני אוכלוסיה, נתוני גשם וטמפי ארציים, מפות מקוונות ומערכות GIS מקוונות, ועוד, כמו גם הכרות עם אתרים העוסקים בבעיות סביבה ואקטיביזם סביבתי.
- רצוי שהלמידה תתבסס ככל שניתן על למידה בדרך החקר ועל למידת עמיתים.
- הלמידה תתבסס ככל הניתן על נושאים אקטואליים המתרחשים באזור הנלמד. לדוגמא – במישור החוף הדרומי סוגיה מרכזית בשנת 2011 הייתה המאבק נגד הקמת כפר הנופש פלמחים. דרך סוגיה זו ניתן היה ללמוד את כלל מאפייני האזור – כמו גם למצוא שלל חומרים ברשת האינטרנט לעמדות השונות בסוגיה. דוגמאות לנושאים אקטואליים : מפעל מזהם, מהלך שיקום נחל, פיתוח תשתית תחבורתית משמעותית (רכבת, רכבת קלה, כביש אגרה, מנהרות או גשרים), פיתוח פארק מטרופוליטאני (פארק אריאל שרון, פארק הקישון, פארק נחל פולג), מאבק סביבתי לחוף ים, מאבק על חולות, או פיתוח באתר רגיש (עמק ססגון לדוגמא). כמו כן מומלץ לשלב סוגיות ספציפיות מהסביבה הקרובה למגורי התלמיד.
- רצוי שהלמידה תשלב לפחות יום סיור אחד להכרות עם הסוגיות הנלמדות באזור הנחקר.
- בחינת כל אזור תכלול חלוקתו לאזורי משנה על פי תבחינים שנלמדו ומיקום אלמנטים גאוגרפיים עיקריים (נחלים עיקריים, ערים, יישובים, הרים) (יכול להוות תרגיל/ כיתה/ בית/ עצמאי/ סיכום)

פרקי לימוד	הצעות למוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות
4.1 מיקום וגבולות	מיקום "האזור שלי" על גבי מפת ישראל זיהוי גבולות האזור על פי התבחינים השונים שנלמדו מיקום "האזור שלי" באזורים הראשיים
4.2 מאפייני האזור	
4.2.1 מאפייני "האזור שלי" מבחינה פיסית ואקלימית	אפיון האזור במדדים כמותיים ובני מדידה מתוך מפות, טבלאות וגרפים מאתר האינטרנט של התוכנית בנושאי: תבליט, טמפרטורות, דגם משקעים, קרקע ומסלע, כיסוי צומח, מים



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

וזמינותם (נחלים עיקריים, מעיינות, מפעלי מים מרכזיים) הגדרת "האזור שלי" מבחינת משרע בנתוני התבחינים הפיסיים למשל – הגובה באזור שלי נע בין 50-500 מטר. על בסיס תבחין הגובה ניתן לחלקו לאזורי משנה ברורים ; כמות המשקעים הממוצעת השנתית נעה בין 400-600 מ"מ גשם בתחנות המדידה השונות באזור שלי – על כן האזור שלי שייך לאזור הים תיכוני ; וכן הלאה	
"האזור שלי" מבחינת אוכלוסייה והתיישבות : יישובים צורתם וגודלם, מהו הרכב האוכלוסייה (אוכלוסייה הומוגנית או הטרוגנית, קבוצות מיעוט באוכלוסייה ומאפייניהן, עדות ודתות) התמקדות בעיר מרכזית באזור שלי – מאפייניה וכוח השפעתה על האזור	4.2.2 מאפייני "האזור שלי" מבחינה תרבותית ואנושית
חקלאות – אופי החקלאות והגידולים החקלאיים – יצירת הקשר בין מאפיינים פיסיים (אקלים, זמינות מים וסוג הקרקע) לבין אופייה של החקלאות באזור שלי ; איומים על החקלאות תעשייה – מפעלים מיוחדים שמאפיינים את "האזור שלי" תיירות - אתרי ביקור משמעותיים כגון שמורות טבע, גנים לאומיים, פארקים, יערות, מסלולי טיול, אטרקציות של תיירות דתית / תרבותית (התמקדות במאפיין מרכזי) תחבורה - מאפיין ייחודי של תחבורה ונגישות באזור שלי (נתיבי תנועה מאפיינים, יוממות אל או מ"האזור שלי", יישובי שינה) מאפיין כלכלי מייצג לאזור שלי (למשל : חקלאי, תעשייתי, עירוני, ליבה מסחרית)	4.2.3 מאפייני הכלכלה באזור שלי
ייחודיות סביבתית (בתי גידול מאפיינים או מיוחדים) איומים או אתגרים סביבתיים (מפעל מזהם, נחל בשיקום, זיהום אויר, אבק, כרייה וחציבה, מטמנות אשפה, מפעלי מיחזור או מהלכים עירוניים להפרדת פסולת, מועצה ירוקה/ בית ספר ירוק, מאבקים סביבתיים באזור שלי ועוד)	4.3.4 היבטים סביבתיים באזור שלי
מציאת הקשרים בין מאפיינים שונים בתוך האזור סיווג מאפייני "האזור שלי" בגישת ההתבוננות הגאוגרפית² ככלי וכתבנית לחקר יחסי הגומלין אדם-סביבה המאפשרת שאילת שאלות (כגון : מדוע תופעה מרחבית מסוימת קיימת? מדוע היא ממוקמת דווקא במקום זה? כיצד היא התפתחה? מה השפיע על דגם התפוצה שלה? מה יקרה אם נשנה אחד מגורמי ההשפעה?) חלוקת "האזור שלי" לאזורי משנה על בסיס התבחינים השונים (למשל אזור הגליל – גליל עליון , גליל תחתון, גבעות אלונים שפרעם, בקעת בית הכרם) הצצה מעבר לגבולות האזור לאזורים נושקים – השפעות זולגות	4.3.5 מיזוג מאפייני האזור (3 ש)
בחינת האזור דרך סוגיה מרכזית מאפיינת (רשימת ההצעות לסוגיות מופיעה להלן)	4.4 חקר האזור דרך סוגיה / סוגיות מרכזית (4 ש)

² הרחבה בקובץ רציונאל התוכנית. ראו אזור 3 לפירוט ארבעת סוגי ההקשרים



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

חלוקה לאזורי משנה³ והצעות לסוגיות מרכזיות לכל אזור :

אזור ראשי	אזור משני	סוגיות מרכזיות	סוגיות מרכזיות - פירוט
בקע ים המלח⁴	בקעת החולה	"עגורים כענף כלכלי"	שילוב תנאים טופוגרפיים, אקלימיים, הידרולוגיים שהביאו להתהוותה של ביצת החולה, תפקידה של החולה כמסנן לכנרת, הסיפור ההיסטורי של הייבוש, הכבול, חקלאות שלא צלחה, שמורת הטבע החולה (אמנת RAMSAR – ייחודיות בינלאומית), סוגיה – האם ניתן להשיב את הגלגל לאחור? אגמון החולה, חיבור לציר הנדידה שנלמד בפרק הקודם (בקע), העגורים – קונפליקט סביבתי עכשווי – מי יאכיל את העגורים? תיירות חורף
	בקעת כנרת	- של מי הכנרת? - הכנרת כמאגר מים ארצי	התבוננות דרך סוגיה של "משאבים ציבוריים" וזכות הציבור לגישה חופשית לחופי הכנרת סוגיית המפלסים, איכות המים מול שימושים אחרים כגון חופי רחצה, לחצי פיתוח בחופים, תיירות
	בקעת הירדן וים המלח	ים המלח בגישה מערכתית	דוגמא קלסית של "אפקט הפרפר" כיצד בעיה סביבתית יוצרת שלל בעיות נוספות – השפעות ממעלה האגן - סכר דגניה וסכירת נחלי עבר הירדן – ירידת המפלס, בולענים, ניצול משאבים, סיפורו של מפעל האשלג (נובומייסקי), ייחודו של ים המלח, ים בינלאומי, "פלא עולם"?
	ערבה	התמודדות עם תנאי קיצון מביאה לחדשנות	חדשנות בחקלאות (גידולים מבכירים, התמודדות עם מים מליחים, המו"פים החקלאיים) חדשנות באנרגיה חלופית. התבוננות נוספת באזור זה - העיר אילת – ייחודיות וחשיבותה האסטרטגית למדינת ישראל
שדרת ההר	גליל	פסיפס אנושי	אוכלוסייה הטרוגנית – בבחינת הסוגיה מדוע תפרוסת האוכלוסייה הינה כפי שהינה ניתן להגיע לכל התבחינים : בשל המבנה הפיסי - בעבר היישובים התרכזו בפסגות, חקלאות בעמקים הצרים, בעיות נגישות, האקלים והמבנה יוצרים דגם נחלים, יערות ושטחים פתוחים. מי היא האוכלוסייה (התמקדות בפסיפס בגיוון, צ'רקסים, דרוזים, בדווים כמו גם גיוון באוכלוסייה היהודית – כל מהלך לאומי של

³ ישנן חלוקות שונות לאזורי משנה בישראל. צוות התכנית מציג הצעה אחת בטבלה. לדוגמא, ניתן לחלק את הנגב לאזורי משנה (בקעת באר שבע, הר הנגב, הרי אילת) אך צוות התכנית סבר שחלוקות מפורטות יותר אינן מתאימות לרמת התלמידים בכיתה ו'

⁴ "בקע ים המלח" כולל את כל אזור הבקע מבקעת החולה ועד דרום הערבה, וקרוי כך על שם התופעה הדומיננטית



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

			"פיזור אוכלוסייה" הביא אוכלוסייה שונה לגליל, מבנה כפר מסורתי לעומת מבנה של מצפה בגליל, זית בגליל – תפרוסת הזית ותעשיית הזית – חידוש ימיו כקדם. משבר החקלאות בגליל והמעבר לתיירות כפרית חקלאית. כרמיאל עיר בצמיחה – התמודדות של עיר פריפריאלית עם גלי העלייה
	יהודה ושומרון	ארץ ההר	חקלאות מדרגות, דרך היין, דרכים עתיקות והתוויתן ולעומת זאת הקושי בסלילת נתיבי תחבורה מודרניים באזור זה כגון הרכבת לירושלים, גיוון לאומי ודתי כתוצאה מסיבות היסטוריות בשדרת ההר
	שפלת יהודה	ארץ המערות	אזור מעבר בין שדרת ההר למישור החוף, המסלע הייחודי מהווה מפתח להבנה – מערות, מיעוט מים, מורשת
	כרמל ורמות מנשה	פיתוח בר קיימא	ריאה ירוקה, הגן הלאומי הגדול בארץ, מרחבים ביוספריים, התמודדות עם שריפות, שיתוף ציבור, חקלאות מקיימת, גן עדן לרוכבי אופניים, צומח אופייני לאקלים הים תיכוני (קשר תבליט + אקלים = קרקע וצמחיה אופייניים) וגם חיים ביחד - בהאים, דרוזים, עיר מעורבת
מישור החוף	מישור החוף הצפוני	נמלי ים	נמלים עתיקים ונמלים מודרניים במישור החוף הצפוני (מהפיניקים עד סוגיות נמל חיפה), עכו
	השרון (תנינים עד ירקון)	מטרופולין כזירת התרחשות	הדופק העירוני, בנייה לגובה, סוגיות של הסעת המונים ותחבורה ציבורית, פארקים מטרופוליטניים (פארק אריאל שרון כולל שיקום חירייה)
	מישור החוף הדרומי	מאזן החולות או מאזן הפיתוח	יחסי פיתוח מול שימור – כפרי נופש ומאבקים נגד הקמתם, שימור רכסי הכורכר, איומי זחילת המטרופולין דרומה
	הגולן	געשיות	געשיות הגולן הינה המפתח להבנתו – היותו רמה, הקניונים, ריבוי המים, מעיינות ונחלים זורמים, קרקע דשנה לחקלאות, שמורות טבע רבות, בזלת כחומר בנייה באתרים ארכיאולוגיים – במבנים "פשוטים" בזלת, במבנים מפוארים אבן מיובאת (למשל סוסיטא); ועוד – מאפייני האקלים הייחודיים של הגולן (והחרמון) – השפעתם על החקלאות
	נגב	איך הופכים חצר אחורית לחצר	פריפריה, פזורות בדואיות, ריכוז מפגעים (מטמנות, פסולת מסוכנת, שטחי אש, תעשייה כבדה כריית מחצבים). דרך הסיפור של מטמנת דודאים אפשר להגיע לנושא של פסולת מוצקה והשינוע שלה (פסולת גוש דן מוטמנת צפונית לבאר



מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה ו"מולדת, חברה ואזרחות"

שבע) – לעומת (חצר קדמית) עיר הבהד"ים – משיכת אוכלוסייה צעירה וחזקה לנגב, המטרופולין הרביעי באר שבע, ייחודיות גאולוגית (מכתשים). חזון ערי הפיתוח ועיירות על סף מפנה (מצפה רמון)	קדמית?		
ראשית הציונות וערך עבודת האדמה, מקומה של החקלאות במאה ה 21, שינוי פני הכפר (מעבר לפיתוח לא חקלאי, הרחבות, תיירות כפרית וחקלאית)	חקלאות אז והיום	עמקים	